

“Memoria neamului românesc”, hrană pentru gândacul de pâine

Marina-Adelina Marian

Keywords: *Archives, Conservation, Xylophagous Insects Attack*

Parte integrantă a patrimoniului spiritual național, tezaurul documentar aflat în păstrare în depozitele noastre, din care fac parte importante fonduri, ca de exemplu: Visteria Moldovei, unde se află Catagrafiile Moldovei, Secretariatul de Stat, de aceeași valoare istorică, sau importante colecții, precum cea intitulată Manuscrise sau Documente, unde se pot găsi mărturii emenate din cancelariile lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir ș.a.. necesită, tocmai datorită caracterului fragil pe care-l are, a fi protejat de acțiunea factorilor dăunători.

Pierderile imense cauzate de-a lungul anilor de războaie, calamități naturale, acțiunea microorganismelor, favorizată de o depozitare necorespunzătoare au determinat creșterea preocupărilor și strădaniilor valoroșilor noștri înaintași pentru protejarea acestor mărturii ale trecutului, înfruntând vicisitudinile vremurilor și luptându-se cu nepăsarea autorităților statului.

În acest context, ca un remember al strădaniilor marilor arhiviști de odinioară, de a păstra “cu sfințenie acest sanctuar al drepturilor compatrioților”¹, cum frumos spunea Gh. Asachi, răsfoim câteva file de istorie, apelând la memoria documentelor și prezentăm în continuare câteva aspecte sugestive în acest sens.

Primul arhivist al statului, Gh. Asachi, numit în această funcție la 1 ianuarie 1832, a avut de luptat cu mentalitățile conservatoare, cu opoziția înaltului cler și a boierimii, atunci când s-a pus problema adunării materialelor arhivistice și în special a actelor private. De la bun început, el a acționat pentru organizarea Arhivelor Statului, ca o instituție de sine stătătoare și nu ca o secție a Înalțului Divan.

Astfel, adresează prima sa lucrare, la 7 ianuarie 1832, direct Sfatului Administrativ al Principatului Moldovei, arătând că:

cinstitul Sfat având în privire trebuința grăbitoare întru așăzarea și regularisirea acturilor aflătoare acum pe la deosăbite presudsții rog să binevoiască a rândui o casă încăpătoare și sigurită, pentru care dacă vreo mai bună închipuire întru aciasta ar lipsi apoi socotesc că până la zidire unu înadins binale rânduite prin reglement s-ar pute întrebuița cu chip provizornic un gherghir ce să găsaști supt Gimnazia Vasiliană din ograda bisericii Sfinților Trei Ierarhi, carele și fiind

---

¹ *Cererea de demisie a lui Gh. Asachi din funcția de arhivist al statului* adresată lui Grigore Ghica, domnul Moldovei, la data de 27 septembrie 1849 (Gheorghe Ungureanu, *Figuri de arhiviști români, Gheorghe Asachi, 1788-1869. Documente*, București, 1969, p. 217-218; doc. nr. 156).

încăpători rămâne ca cinstitul Sfat, socotind această propunere, să deie ace din partea sa hotărâre, precum însăși va încuviința.²

Mai cere și personal de serviciu, mobilier de birou și dulapuri pentru păstrarea arhivei.

În 13 ianuarie 1832, primește răspuns de la Sfatul Administrativ:

cum că pentru trebuință ci urmează întru așăzaria și răgularisărea acturilor aflătoare acum pe la osăbite presudsfi Sfatul se unește cu socotița propusă de dumneata de a se întrebuiința vremelnicești un gherghir că să găsește supt Ghimnaziea Vasiliiană din ograda Bisericii Sfântilor Ierarhi, dacă însă gherghirul va fi sigur căci acia siguranție rămâne în răspunderea dumatile.³

Lupta pentru un local special, așa după cum era prevăzut în instrucția pentru Arhivistul Statului, ca "o singură boltită zidire și îngrădită cu gratii de fier, cu obloane de fier și cu uși de fier și cu păzirea unui jandarmur zi și noapte cu toată privighere, siguranție și îngrijire de a nu să primăjdui, supt răspunderea arhivistului supt a căruie ascultare va fi un secretar și doi scriitori"⁴ a început încă de la înființare.

Prima și cea mai urgentă problemă pe care o avea de rezolvat noul Arhivist al Statului, Vasile Alecsandri, era găsirea unui local corespunzător pentru depozitarea și păstrarea în bune condiții a arhivelor.

La nenumăratele rapoarte ale sale, autoritățile hotărăsc să se pună la dispoziția Arhivelor o casă în curtea M-rei Golia, total necorespunzătoare. Deoarece egumenul mănăstirii nu vrea să renunțe la această clădire, Alecsandri, într-un nou raport, în care insistă pentru urgentarea găsirii unui local, ironizează atitudinea călugărilor greci, zicând că "rămîne recunoscător egumenului M-rei Golia, carele apărând baștele acestei m-ri de năvălirea arhivei, le-au ferit totodată și pe acestea de a fi închise în bolți umede, întunecoase, neîncăpătoare și menite din învechime a sluji de temnițe pentru nebuni și de chilii pentru călugări."⁵

În același raport din 3 iulie 1850, Vasile Alecsandri informează Departamentul Justiției că a vizitat mănăstirile Cetățuia, Galata și Frumoasa, în căutarea unui local pentru arhivă și că a descoperit:

câteva bolți în vechiul palat a lui Ghica Vodă fiind însă că acest locaș domnesc au fost prefăcut de către călugări în șură și în găinărie, de neapărată trebuință este ca Departamentul Lucrărilor Publice să se însărcineze cu dregerea numitului fost palat și să-l aducă în starea cuvenită unui local menit a cuprinde în sinul lui documentele țării.⁶

² Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, *Arhiva de cancelarie*, ds. 3/1832, f. 1.

³ *Ibidem*, f. 15.

⁴ *Ibidem*, f. 4.

⁵ Gheorghe Ungureanu, *Din activitatea lui Vasile Alecsandri ca arhivist al Statului. Miscelanea*, "Revista Arhivelor", nr. 2/1964, p. 274 - 275, doc. nr. II.

⁶ *Ibidem*.

Pentru a îmbunătăți situația precară în care se afla arhiva, în anul 1851 elaborează un proiect pentru organizarea Arhivei Statului, în care arată ocârmuirii că "arhiva cere a fi așezată într-un local trainic, încăpător și ferit de toate primejdiile ce i-ar putea aduce stricăciune, precum umezeală, colbăitul, focul și celelalte."⁷

Sucursala din Iași, abia așezată în anul 1863 în Palatul Administrativ, a fost nevoită să-și continue strămutările de până atunci. Încăperile palatului fiind necesare pentru celelalte servicii instalate acolo, o parte a depozitelor a fost mutată în anul 1865 la mănăstirea Frumoasa, altă parte la mănăstirea Cetățuia, unde conform raportului șefului sucursalei către Direcția Generală:

deși s'ar găsi încăperi pentru așezarea arhivei pentru acte, sunt așa stricăciuni și putrezilii, unile fiindu beciure umezoase, nepodite pe josu, altile, cu acoperământul, vecin, putredu și uluce sparte ce descoperitu-se din cauza uraganului ce au fostu, cu lipsa de ferești cu totul și uși înalte defecte.⁸

Apoi, în 1865-1866, toată arhiva s-a mutat în casele din Beilic, închiriate de Avram Ițic Cauffman, case „cuprinzătoare de șasse bolți la uliță fiecare cu doiu odăi, precum și șasse în lăuntru ogrădii numai de câte o odae.”⁹ Acolo, arhiva a rămas până în anul 1871, când a fost așezată iarăși în Palatul Administrativ. Dar în urma incendiului din 1880 de la palat, ea a trebuit să se mute din nou, parte la Trei Ierarhi, parte în niște dependințe ale unei case din apropiere, apoi în niște bolte închiriate în Beilic.

În referatul din 22 ianuarie 1880 trimis către Direcția Arhivelor Statului, Gh. Tăutu, cerând sprijin pentru obținerea unui local corespunzător pentru depozitarea documentelor descrie totodată și situația arhivei în urma incendiului, astfel:

Precum v-am referat prin no. 7 și 8 – dosarele sunt scoase din palat dar aruncate în una cameră de la Școala din Trei Ierarhi iar parte în bucătăria și spălătoria caselor Dnei Catargiu, strada Sântul Athanasie; local ce poate servi numai spre a fi apărate de ploi și zăpadă. Mobilierul și rafturile au rămas parte în camerele ce au fost ocupate cu Archiva, iar parte scoase afară în curtea palatului dar sdrobite ast-fel, încât unele nu mai pot servi pentru depozite. Tot ast-feliu furia incendiului a făcut a se scoate și depozitele în disordine încât cu ruperea sforilor de la pachete, a etichetelor de la dosare a ajuns în o complicațiune prea mare. (...)

Vă rog dar Dle Director, bine-voiți a regula cele ce veți crede de cuviință, fiind că a mai sta depozitele în starea actuală e peste puțină, ne având nici ușa siguranță mai ales că cele din bucătăriile dela casele Catargiu sunt fără încuietori și santinelă, iar cele dela Trei Ierarhi deciză a se scoate afară fiind-că stau întru un clas care e cerut imperios pentru învățământul copiilor.¹⁰

⁷ *Ibidem*, p. 276 - 278, doc. nr. IV.

⁸ SJAN Iași, *Arhiva de cancelarie*, ds. 12/1865, f. 20.

⁹ *Idem*, ds. 9/1868, f. 25.

¹⁰ *Idem*, ds. 2/1880, f. 2.

Într-o altă adresă, trimisă de data aceasta Prefecturii județului Iași, în februarie 1880, Gh. Tăutu cere securizarea depozitului de arhivă arătând că:

Localul din ograda casierii generale în care este depusă o parte considerabilă din depourile acestui serviciu, având unile din uși fără încuietori... și altele cu încuietori forte slabe iar ferestrele fără gratii și cu mai multe geamuri sparte, iau îndrăzneala a vă ruga se binevojiți a interveni către autoritățile militare ca să se sporiscă santinela casierii.¹¹

În anul 1883, în urma ordinului Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, sucursala se va "permuta în noul său local destinat în Palatul Administrativ"¹² ce a fost reparat în urma incendiului din anul 1880. Aici a urmat o serie lungă de adrese de corespondență, atât cu Prefectura Județului Iași, Direcția Generală a Arhivelor, cât și cu ministerul în privința localului ce era neîncăpător, fără însă a se satisface cerințele impuse de necesitățile stringente ale arhivei.

În adresa din 22 ianuarie 1883 înaintată Prefecturii Iași, Gh. Tăutu, șeful sucursalei, intrigat de atitudinea intendentului, subliniază că:

este imposibil a să grămădi numai cât în trei odăi un considerabil număr de rafturi și dossare. Respectuos dar vă rog să bine vojiți de urgență a ordona ca în locul camerelor menționate mai sus să se dea pentru așăzarea depozitelor camerelor no 7 și 8 ce actualmente să ocupă una de către D. Intendent (pe lângă alte două) iaruna de servitorul palatului, căci ar fi chiar ridicul ca D. Intendent și servitorii să ocupe cele mai spațioase localuri, și actele Statului să naibă loc.¹³

În februarie, același an, Gh. Tăutu, revine cu o altă adresă la Prefectură:

Repet această rugămintă d-le Prefect pe considerente că nu mai am loc unde să transport un mare număr de dosare, din localul din Beilic, și n'am loc de a aranja în ordinea cuvenită dosarele adusă în palat până în present și înfine n'au loc să se așeze rafturile care stau prin salele palatului și cele de afară espusă de a să perde fiind fără nici o pază. Căci e injust d-le Prefect că atât rafturile cele nouă, pentru care statul a cheltuit chiar acum 2000 franci, precum și cele vechi ce stau afară să fie luate de toți nevoeșii, care nedespunând de lemne, le fură... E trist dle Prefect, ca actele țării să stei în crămăzi, putrezind iar d. Intendent să ocupe atâtea camere spațioase, fără a avea ce pune în ele.¹⁴

Nerezolvându-se problema localului, cu amărăciune, șeful Sucursalei Iași, îi scrie directorului Direcției Arhivelor în iunie 1883 "nici odată acest nenorocit serviciu, nu va ajunge a să stabili în palat, ci umilit de caprițiul unei persoane va

---

¹¹ *Ibidem*, f. 6.

¹² *Ibidem*, f. 91.

¹³ *Idem*, ds. 6/1882, f. 29.

¹⁴ *Ibidem*, f. 22.

rămâne mort și fără considerație iar actele țării, peste puțin timp, distrusă – putrezând în grămezi"¹⁵.

Peste ani, urmează un alt episod dramatic al arhivelor ieșene: evacuarea, în timpul războiului, la adăpost în sudul țării, lângă Pitești. În adresa din 27 mai 1942 a directorului regional Gh. Ungureanu către comandantul Cercului de recrutare Iași, se arată că: "s'au evacuat (...) 2269 lăzi cu documente, arhive diferite, stampe, hărți, peceți, medalii și bani vechi, manuscripte etc. (...) Aceste lăzi au fost evacuate în 21 vagoane la Bascov (Pitești) încă din luna Martie 1941."¹⁶

Într-o altă adresă, de data aceasta către Ministrul Culturii Naționale, același Gh. Ungureanu spune:

La Bascov (Argeș), locul sortit bejeniei lor, în condițiuni din cele mai proaste de conservare, au stat mai bine de un an. (...) Desigur din toată această operație – împachetatul, dusul, adusul și despachetatul – au rezultat și oarecari stricăciuni arhivei evacuate, cum ar fi de exemplu unele dosare putrede, etichete rupte – așa că grija noastră cea mai mare este acum de a da tuturor acestora pe care bejenia le-a făcut să sufere, o îngrijire deosebită.¹⁷

Incendiul petrecut în anul 1942 la Mitropolia Iași, a atras atenția asupra pericolului la care este supusă "clădirea care adăpostește întregul tezaur arhivistic moldovenesc"¹⁸, fapt ce l-a determinat pe Gh. Ungureanu, directorul regional, să ia legătura cu comandantul pompierilor din Iași pentru a verifica clădirea și a stabili măsurile necesare împotriva incendiilor.

Nenorocirile nu ocolesc arhivele ieșene; evacuarea în Gorj, în sudul țării, este o altă perioadă de restriște. Din cele 19 vagoane încărcate cu arhive, două au fost incendiate și distruse în triajul C.F.R. București-Nord, de bombardamentul avioanelor, conform celor raportate către directorul general, în octombrie 1944: „Am evacuat din Iași, în împrejurări cunoscute, 19 vagoane din care au ajuns aici numai 16; două le-am găsit arse în București Triaj și unul nevenit până acuma; încă sperăm să-l mai găsim. (...) Odată cu materialul arhivistic s'a evacuat și o parte din mobilierul instituției, birourile (...)”¹⁹

Din raportul din iulie 1945, înaintat către minister, în care Gheorghe Ungureanu arată că este imposibil a întocmi inventarul cerut pe anul 1944/1945, reiese situația în care se afla arhiva și efortul depus pentru salvarea ei:

La 23 Martie 1944 am fost plecat din Iași fiind evacuați, reușind în condiții extrem de grele să evacuăm 13 vagoane cu lăzi conținând arhivele și documentele cele mai importante. Din aste 13 vagoane am pierdut 2 care au fost distruse de bombardament în gara București Triaj. Din mobilier nu am putut lua atunci decât casa de fier, un birou și câteva obiecte de birou. (...) Întorcându-mă

---

¹⁵ *Ibidem*, f. 59.

¹⁶ *Idem*, dosar 7/1942, f. 255.

¹⁷ *Ibidem*, f. 68.

¹⁸ *Idem*, dosar 6/1942, f. 151.

¹⁹ *Idem*, dosar 4/1944, f. 23.

din nou la Iași la 21 Mai 1944, din proprie inițiativă și fără ca Ministrul să-mi recunoască măcar cheltuielile făcute din banii mei, am reușit să mai salvez încă 6 vagoane din care ultimul a fost încărcat în gara Vaslui deoarece la Iași nu mai era posibil după bombardamentul din 5/6 Iunie și 6/7."²⁰

Iată o imagine a clădirii de după bombardament, făcută de către Gheorghe Ungureanu în același raport:

În martie 1945, când m-am întors la Iași pentru a vedea la fața locului posibilitățile de refacere, am găsit o situație mult mai rea decât aceea pe care am lăsat-o după arderea clădirii; porțile de la sobe, încuietorile de la uși, ferestrele, țevile de la apă, furate, iar parte din mobilierul pe care nu l-am putut lua, luat de diferiți, din care o parte din birouri, mese au fost identificate de mine la legiunea de jandarmi, care le luase dând în schimb un ban.

Am raportat cele întâmplate și am cerut bani pentru refacerea unui acoperiș care să protejeze restul clădirii rămase bun, dar până azi nu am primit nimic și ploaia a stricat și mai rău.²¹

La stăruința și eforturile arhiviștilor, s-au început totuși în anul 1945 lucrările de reparații ale imobilului, care s-au terminat în 1954 când a fost dat în întregime spre folosință.

Abia în 1947 au fost aduse din evacuare ultimele vagoane cu arhive și așezate treptat în clădirea refăcută. Aici documentele vor poposi până în anul 1977, când își vor găsi în sfârșit locul într-o nouă construcție ridicată pe colina Copoului, în care se află și astăzi.

Aceste fragmente, decupate din paginile de istorie, derulate succint, ne vorbesc atât despre distrugerile mari la care au fost supuse arhivele în trecut cât și despre efortul înaintașilor pentru protejarea documentului și aducerea lui peste timp în depozitele de astăzi, chiar dacă, unele, afectate de diverse boli, căpătate în vâltoarea vremurilor și de multe ori, din cauza nepăsării autorităților.

Azi, problema conservării materialului cultural strâns în arhive prin grija și deosebita pasiune a generațiilor trecute se supune atenției, deopotrivă conservatorilor, restauratorilor, arhiviștilor.

Conservarea colecțiilor și fondurilor de arhivă presupune crearea și menținerea unui ambient corespunzător, în funcție de normele de conservare și igienizare a fondului general de documente precum și a spațiilor adaptate la specificul fiecărei instituții: amplasamentul și mărimea localului, salubritatea acestuia, dotările, structura și valoarea colecțiilor.

În activitatea de conservare a documentelor se utilizează două concepte moderne de investigații și intervenții: conservarea preventivă (ansamblul activităților care se aplică pentru prevenirea apariției și răspândirii degradărilor) și conservarea activă (un domeniu al conservării care se ocupă cu tratarea și eradicarea

²⁰ *Idem*, dosar 3/1945, f. 3.

²¹ *Ibidem*.

degradărilor).²² Aceste două concepte sunt instrumente de lucru utile, care se completează fără să se excludă, mai ales în condițiile prezenței unui complex de degradare cu mai mulți factori.

Conservarea preventivă implică un microclimat constant în spațiile de depozitare, mobilier adecvat, manipulare și transport în condiții de deplină securitate, măsuri igienice și profilactice în spațiile arhivă. Conservarea poate include și activități curative minore menite să prelungească existența documentului, respectiv să evite intervențiile ulterioare profunde.

Conservarea activă reprezintă ansamblul de intervenții efectuate în structura morfologică a documentului, în vederea stopării și eradicării complexului de factori de degradare identificați: factori fizici, factori mecanici, factori chimici, factori biologici (fungici și entomologici).²³

Nenumăratele feluri de fibre, de țesături, de procedee de fabricație a materialelor din care se făuresc documentele cât și diferiți agenți distrugători determină eterogenitatea bolilor pentru al căror studiu nu poate fi socotită îndestulătoare numai opera chimistului sau a biologului. Este nevoie de o conlucrare permanentă între tehnicieni și oameni de știință pentru a vindeca documentele de bolile pricinuite nu numai de degenerarea firească a materialelor acestora, de cusururile de fabricație, ci și de cele provocate de microorganisme, insecte, accidente nedorite (incendiile, inundațiile) sau calamități naturale.

În lucrarea de față ne propunem să prezentăm câteva aspecte privind atacul biotic al insectelor asupra unor registre și condici din diferite fonduri arhivistice păstrate în depozitele noastre.

Hârtia, ca suport de scriere, poate fi ușor atacată de agenți biologici ca: microorganisme (bacterii, ciuperci), diferite insecte și rozătoare, tocmai datorită faptului că materialul folosit pentru fabricare este celuloza, o polizaharidă cu grad mare de polimerizare²⁴, ce face parte din grupa hidraților de carbon și care constituie o bună parte din baza nutritivă a acestora.

Insectele, animale nevertebrate ce fac parte din încrengătura Arthropoda²⁵, distrug documentele fie ronțâind/devorând suportul și cleiurile, cu care se hrănesc, fie pătându-le cu dejecții. Ele s-au adaptat la o hrană de bază formată din alimente incomplete dar care se află în cantități mari. Asemenea alimente pot fi: lemnul, (în speță celuloza și lignina), cheratina (lâna, părul penele etc.), pasta de făină și amidonul, pielea tăbăcită și pergamentul, cleiul de oase.

O mare parte a acestor insecte pot să ducă o astfel de viață datorită unei perfecte simbioze cu o serie de microorganisme, în special cu anumite specii de ciuperci, bacterii și chiar protozoare localizate în tubul lor digestiv și care participă la

---

²² Irina Crina Anca Sandu, Ion Sandu, Paula Popoiu, Antonia van Saanen, *Aspecte metodologice privind conservarea științifică a patrimoniului cultural*, Iași, 2001, p. 20.

²³ Ion Sandu, *Nomenclatorul conservării patrimoniului cultural*, Iași, 2004, p. 24.

²⁴ Ion Sandu, Irina Crina Anca Sandu, *Chimia Conservării Cărilor Vechi, Chimismul Proceselor și Studii Materialelor*, vol. 1, Iași, 1998, p. 175.

²⁵ Florea Oprea, *Biologie pentru Conservarea și Restaurarea Patrimoniului Cultural*, București, 2006, p. 316.

metabolizarea alimentației primare pe care o face accesibilă spre a fi absorbită de sistemul digestiv al insectei.²⁶

În afară de efectele cantitative și calitative de degradare, induse atât direct, prin hrănire (înțepături, galerii de hrănire, orificii de zbor) cât și indirect, prin resturi de hrănire, enzime și excremente post-metabolice nocive, cu un PH foarte nociv, infestarea cu insecte produce consecințe, mai puțin evidente la prima vedere, care pot afecta în timp starea de sănătate a personalului și utilizatorilor.

Numărul foarte mare de insecte determină dificultăți însemnate în clasificarea lor. Clasificarea științifică stabilește pentru insecte, rangul de clasă în încrengătura Arthropoda. Clasa Insecta cuprinde peste 30 de ordine, care conțin la rândul lor, numeroase familii cu și mai numeroase genuri și specii, ultimele ajungând la peste un milion.

Ordinile de insecte care prezintă interes pentru protecția documentelor sunt în număr de șapte: Blattoidea, Hymenoptera, Thysanura, Coleoptera, Lepidoptera, Isoptera, Corrodentia.²⁷

În două din depozitele noastre s-a identificat prin analize anatomo-morfologice prezența gândacului pâinii (*Stegobium paniceum*), un biodeteriogen de profunzime, din Ordinul Coleoptera, familia Anobiidae.

Acest diagnostic a fost stabilit în anul 2011, cu sprijinul și implicarea specialiștilor din cadrul Laboratorului Central de Conservare - Restaurare al Arhivelor Naționale ale României și confirmat ulterior, atât de Centrul de Cercetare și Conservare - Restaurare din cadrul C.M.N. "Moldova" din Iași cât și de SC MIOR SRL - firmă de dezinsecție, prin reprezentanții lor, în anul 2013, care și întocmesc în acest sens rapoarte specifice. Aceștia au fost invitați de conducerea SJAN Iași pentru a conlucra la identificarea unei soluții eficiente de combatere a insectelor, de blocare/oprire a acțiunii de degradare.

Stegobium paniceum, numit popular și *gândacul de pâine*, trăiește pe seama pâinii uscate, a pastelor de făină uscată, a produselor amidonoase dar și pe cărți vechi unde sapă galerii în blocul de file și trece adesea și în scoarța de legătură, inclusiv în regiunea cotorului.

Adultul, cu o lungime a corpului de 2,0 până la 6,0 mm, are corpul ovoid, scurt, de culoare galben-brună până la castaniu deschis, cu elitrele puțin roșcate (foto 1). Elitrele sunt rotunde și acoperite cu peri rari, cenușii-gălbui, mai lungi și mai denși pe laturi și către vârfuri.

---

²⁶ Apud G. Zarnea, V, p. 312, din Florea Oprea, *op. cit.*, p. 322.

²⁷ Florea Oprea, *op. cit.*, p. 323.

Foto 1. Adultul speciei *Stegobium paniceum*

Larva are corpul curbat, de culoare albă sau ușor gălbuie, acoperit de peri fini, aurii și foarte denși, mai lungi în regiunea capului (foto 2).²⁸

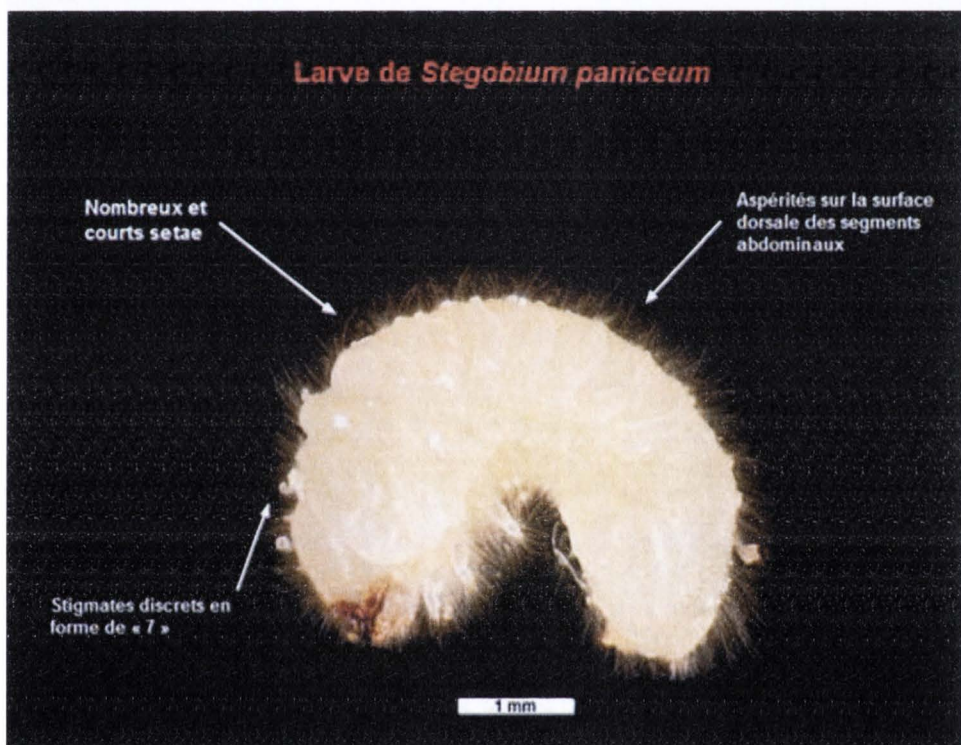

Foto 2. Larva speciei *Stegobium paniceum*

²⁸ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stegobium_paniceum-fr.png?uselang=ro
autor: Simon Hinkley & Ken Walker (Musée Victoria - Melbourne - Australie)

Oul este de formă ovală, mai mult sau mai puțin regulată. Una dintre extremități este netedă iar cealaltă rugoasă, acoperită cu granulații. La început este albă, mai mult sau mai puțin translucidă, apoi alb strălucitor, opac; ulterior se distinge prin transparența corionului, ochii larvei de culoare neagră și mandibulele. Lungimea oului este de 0,2-0,3 mm.

Pupa (nimfa - reprezintă un stadiu biologic imobil de trecere a larvelor spre insecta matură, de acumulări calitative prin care se definitivează caracterele anatomo-morfologice specifice unei insecte adulte) este liberă, de culoare albicioasă, cu lungimea de 1,5-2,5 mm. În cursul dezvoltării sale, larva trece prin 4-6 stadii. La maturitate își construiește un cocon în care are loc transformarea ei în pupă (nimfă), uneori și în afara coconului. După apariția adultului, rămâne în cocon pe o perioadă de timp variabilă.

Dezvoltarea acestei insecte are loc la temperaturi cuprinse între 15 și 35°C și umidități relative de 30 și 80%, iar optimul de dezvoltare se situează la 30°C și 80-95% umiditate relativă. În aceste condiții, ciclul biologic durează aproximativ 40 de zile. Insecta prezintă o mare rezistență față de temperaturile scăzute, ouăle rămânând viabile la temperaturi de -5°C, însă temperaturile mai scăzute de -10°C sunt letale pentru adulți.²⁹

Pentru a stabili amploarea atacului asupra documentelor din depozitul nr. 6, vădit activ prin aria mare pe care erau prezente insectele, atât vii cât și moarte, ajunse prin zborul de împerechere pe culoarul dintre rafturi, pe cutii, pe pervazul ferestrelor, s-a procedat la verificarea cu minuțiozitate și analizarea fiecărei u.a. din toate cutiile de păstrare în care erau introduse documente aparținând unui număr de 36 de fonduri.

În timpul verificărilor, s-a constatat că atacul era localizat în cea mai mare parte la nivelul materialului cartonat al scoarțelor și cotorului care prezenta numeroase galerii pline cu praf de cari, asemănător rumegușului, exuvii larvare, șanțuri și orificii de zbor ce mergeau uneori până în profunzimea filelor.

Acțiunea s-a desfășurat pe parcursul lunii ianuarie 2012, la finalul căreia s-a constatat că au fost afectate 2889 de registre, reprezentând 2,72 % din u.a. ale fondurilor. Statistica efectuată a evidențiat faptul că cel mai puțin afectat a fost fondul *Epitropia Generală a Casei Spitalelor*, într-un procent de 0,05% iar cel mai amplu atac a fost asupra fondului *Visteria Moldovei*, fiind biodegradate 16,27% din totalul documentelor.

Deoarece până la data constatării atacului nu a fost surprins niciun moment care să probeze viabilitatea insectei, nu s-a observat niciun individ viu (larvă sau adult) este dificil a se stabili momentul infestării, deși galeriile săpate în blocul de file și multitudinea orificiilor de zbor sugerează vechimea acestuia (foto 1-2).

---

²⁹ Vasile A. Deac, *Fauna de insecte din biblioteci, arhive și muzee*, Oradea, 2013, p. 94.

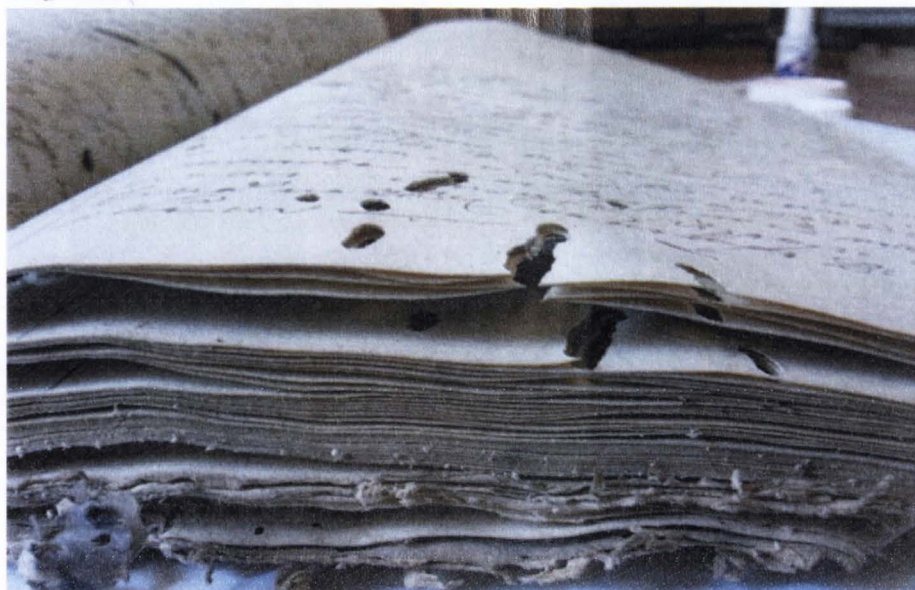

Foto 1. Nivel de biodegradare produs în structura blocului de file de Gândacul de pâine

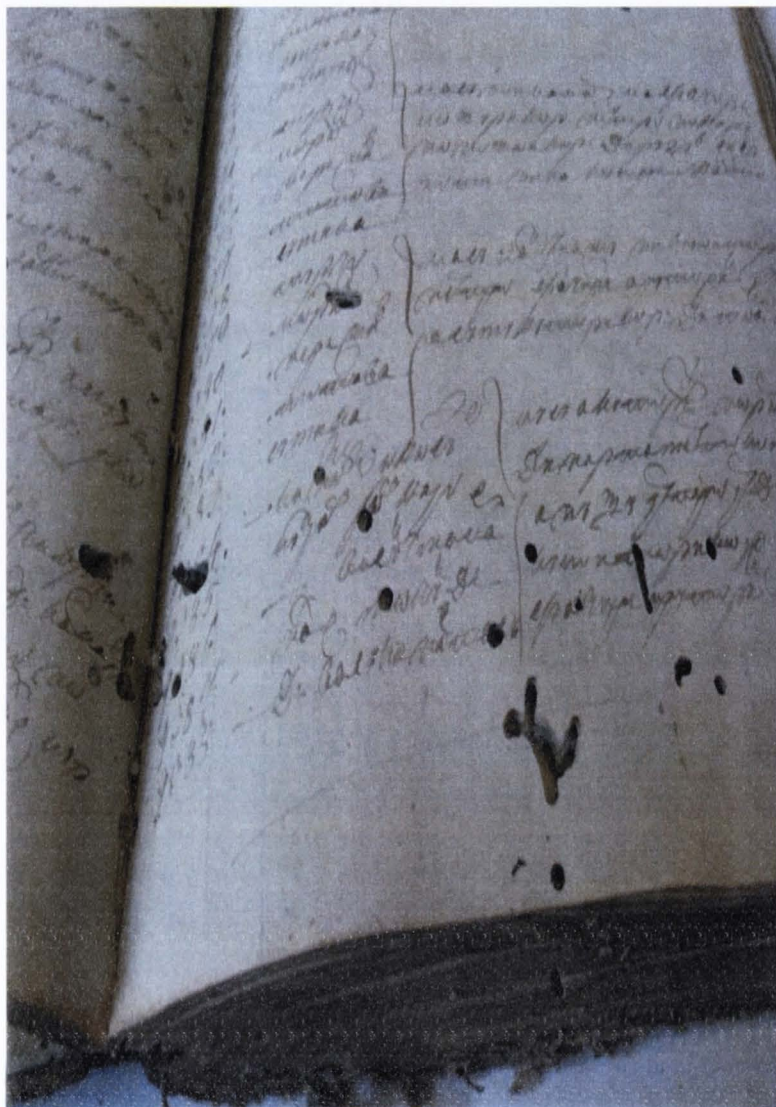

Foto 2. Registru atacat de *Stegobim paniceum*. Galerii de atac (hrănire) și găuri de zbor răspândite pe suportul de hârtie, purtător de informație

Precizăm că în toate depozitele de arhivă, permanent s-a asigurat ordinea, curătenia și igiena generală constând în: deratizări preventive și dezinsecții de rutină, neintroducerea niciunei categorii de deșeuri, inclusiv a celor alimentare; introducerea documentelor în cămăși de protecție și păstrarea lor în cutii din carton special, inert din punct de vedere chimic, compatibil cu proprietățile fizico-chimice ale documentelor, curățarea periodică a spațiilor de depozitare, cu aspiratoare, pentru eliminarea prafului; monitorizarea și înregistrarea permanentă a parametrilor de microclimat; în lipsa unei instalații de climatizare s-au aerisit zilnic depozitele, evitând curentul atunci când condițiile atmosferice o permiteau, în încercarea de a menține un microclimat corespunzător pentru conservarea documentelor, lucru rar întâmplat atunci când temperatura aerului exterior atingea în lunile de vară temperaturi de peste 35° și iarna sub 0°.

Din momentul stabilirii formei de atac, deși a fost efectuată dezinsecția depozitelor cu substanțe specifice, activitatea insectelor nu a încetat, atacul arătându-și virulența, la fel, în fiecare an, în lunile iunie, iulie, august, când temperatura aerului exterior ajungea și la peste 35° iar în interior atingea valori de 28°.

Investigațiile făcute asupra procesului de biodeteriorare produs de insecte au dus la formularea unor anumite soluții pentru eradicarea atacului.

Prezentăm în continuare tratamentele și intervențiile stabilite de experții de la Laboratorul Central de Restaurare-Conservare din cadrul ANR, Centrul de Cercetare și Conservare din cadrul C.M.N. „Moldova” Iași cât și de la firma de dezinsecție din Iași., pentru combaterea atacului insectei xilofage, *Stegobium paniceum*:

I. Tratarea cu „ceață uscată” în cameră etanșă a documentelor infestate, concomitent cu igienizarea depozitelor și dezinsecția lor. Această operațiune presupune crearea unui spațiu cu rafturi, o cameră etanșă în care documentele se amplasează deschise și generarea ceții uscate sub control profesionist.

Firma de dezinsecție și-a arătat disponibilitatea de a efectua un tratament pentru un singur lot de documente, într-o cameră pusă la dispoziție de SJAN Iași, dar până în prezent nu s-a concretizat încă. Toate costurile privind operațiunea, în cazul în care s-ar efectua tratamentul, cad în sarcina firmei de dezinsecție, la angajamentul acesteia. Din păcate, reprezentantul firmei apreciază o rată de reușită a operațiunii de 80-90%.

Au fost enunțate și alte metode de combatere a insectei, dar fără aplicabilitate în arhive ca de exemplu tratamentul cu raze gamma. Folosirea acestui tratament ar putea fi o opțiune, dată fiind imposibilitatea eradicării atacului biologic prin metode clasice, din cauza volumului uriaș de documente dispuse încasetat pe rafturi, dar din experiențele efectuate de cercetători s-a constatat că după tratament se produce o ușoară friabilizare a hârtiei, manifestată printr-o slabă scădere a rezistenței hârtiei la proba de îndoire.³⁰ S-a concluzionat de asemenea că niciun tratament chimic permis de legile în vigoare nu ar eradica decât la suprafață atacul insectelor deja instalate.

---

³⁰ J. Păun, F. Oprea, I. Goldhaar, *Folosirea radiațiilor gama pentru dezinsecția documentelor de arhivă*, în "Revista Arhivelor", nr. 1/1978, p. 79.

II. Identificarea tuturor u.a. atacate de insecte, urmată apoi de procedeul de desprindere a scoarțelor fără desfacerea cusăturii blocului unității arhivistice și recuperarea învelitorii de piele (dacă este posibil) și a etichetelor; curățarea mecanică și aspirarea resturilor de pastă de făină, a insectelor moarte și a reziduurilor rămase în blocul de file; introducerea în cămașă de protecție a unității arhivistice și a ceea ce s-a recuperat din învelitoarea veche.

Analiza efectuată asupra posibilităților de acțiune pentru realizarea acestui obiectiv a reliefat că problema atacului de insecte se poate aborda în trei feluri. Prezentăm în continuare câteva argumente pro și contra acestor soluții, fără a avea pretenția că le-am epuizat pe toate.

Cazul A. *Tratarea cu „ceață uscată” în cameră etanșă*

- Salvarea de la distrugere a documentelor create într-o perioadă istorică ce nu poate fi ignorată;
- Păstrarea sănătății, atât a personalului de specialitate, cât și a consumatorilor de informație;
- Oprirea răspândirii insectelor, într-un timp relativ scurt, în cazul în care în încăperea pentru dezinsecție se introduc mai multe documente (procedeu rapid);
- Continuarea activităților curente în cadrul laboratorului de restaurare și atelierului de legătorie;
- Principiul raportării la forma inițială a obiectului nu ridică nici un fel de probleme.

Dezavantajele acestei acțiuni sunt:

- Riscul de a se folosi substanțe incompatibile cu structura hârtiei, de a nu fi penetrante și eficiente;
- Greutăți financiare pentru finalizarea operațiunii, în cazul în care se va începe tratamentul pe primul lot de documente sau chiar imposibilitatea ducerii la bun sfârșit a tratamentului;
- Dificultăți logistice pentru punerea la dispoziție a spațiului necesar atât pentru camera etanșă cât și pentru o altă încăpere, în care vor fi depozitate, pe rând, documentele tratate, înainte de a fi reintroduse în depozitele, evident, dezinsectate (pentru a limita contaminarea, nu este indicată situația în care se scot din depozite toate documentele afectate și depozitate în alt spațiu);
- Supraîncărcarea fizică, crearea dezordinii prin îngrămădire și îngreunarea accesului la documente, în timpul depozitării tranzitorii a documentelor tratate în alte depozite.

Cazul B. *Desprinderea scoarțelor fără desfacerea cusăturii*

- Salvarea de la distrugere a documentelor create într-o perioadă istorică ce nu poate fi ignorată;
- Păstrarea sănătății personalului de specialitate precum și a consumatorilor de informație;
- Oprirea răspândirii insectelor, dar într-un timp relativ mai mare;

Respectarea acestei opțiuni atrage după sine:

- Supraîncărcarea cu sarcini a personalului de la laboratorul de restaurare, atelierul de legătorie și depozitele implicate, cu încetinirea celorlalte activități și posibile repercusiuni asupra deservirii cercetătorilor la Sala de studiu;
- Analiza asupra posibilităților tehnice de lucru, în vederea respectării principiului raportării la forma inițială a documentului.
- Dificultăți logistice pentru punerea la dispoziție a spațiului necesar pentru camera în care vor fi depozitate, pe rând, documentele tratate, înainte de a fi reintroduse în depozitele, evident, dezinsectate (pentru a limita contaminarea, nu este indicată situația în care se scot din depozite toate documentele afectate și depozitate în alt spațiu);
- Supraîncărcarea fizică, crearea dezordinii prin îngrămădire și îngreunarea accesului la documente, în timpul depozitării tranzitorii a documentelor tratate, în alte depozite.

Cazul C. *Acceptarea situației de fapt - Situație de neacceptat*

Există certitudinea, dacă am manifesta această pasivitate, ca documentele să se distrugă. Totodată, se creează posibilitatea ca atacul să se extindă și la celelalte documente neafectate până acum.

Fiecare din cele două moduri de acțiune menționate mai sus prezintă anumite avantaje și dezavantaje în aplicare. De aceea, se impune ca la alegerea unuia sau altuia să se studieze cu temeinicie avantajele și dezavantajele.

Cercetările desfășurate timp de mai multe decenii, dar în mod special investigațiile recente, au îmbogățit practica de combatere a insectelor cu noi metode.³¹

Exemplificăm aceste metode, culese din literatura de specialitate:

- Capturarea și eliminarea mecanică a agenților dăunători – operațiune pe care o desfășurăm și noi, dar care este insuficientă pentru oprirea atacului;
- Modificarea atmosferei, în incinte speciale prin: reducerea proporției de oxigen/atmosfera cu dioxid de carbon/atmosfera cu azot;
- Temperaturile excesive, în aparate speciale;
- Reducerea presiunii aerului (vacuum);
- Atmosfera intoxicată;

Starea documentelor nu rămâne statică, ea are tendința să se deterioreze prin combinarea mai multor factori: utilizarea intensivă, neglijentă, defectuoasă, condiții înconjurătoare inadecvate. La aceasta se adaugă scurta durabilitate a materialelor moderne: hârtie, legături mecanice, etc. În general, vorbim de un efect cumulativ al factorilor de mediu. Astfel, temperatura ridicată, umiditatea crescută și mediul acid determină apariția atacului microorganismelor (ciuperci, bacterii) și insectelor xilofage, care conduc la o multitudine de efecte distructive. Pentru înlăturarea acestora se folosesc tratamente cu bactericide, fungicide și insecticide. Alegerea

---

³¹ Florea Oprea, *op.cit.*, p. 471.

nejudicioasă a acestora din urmă (incompatibilitate cu suportul celulozic) poate conduce la apariția altor efecte distructive.

Problema prezervării și a conservării este destul de complexă, deoarece sunt numeroase aspectele care trebuie avute în vedere și măsurile optime sunt dificil de respectat întru totul; într-adevăr, nu există nici o măsură care să poată salva pentru totdeauna un document. Se realizează, mai degrabă, un compromis între dorința de a-l conserva perfect și posibilitățile oferite de tehnologia zilelor noastre, sperând ca viitorul să permită găsirea celor mai bune soluții pentru salvarea vieții unui document pentru un timp cât mai îndelungat.

Prezentarea acestor idei s-a făcut din dorința de a releva una din problemele concrete și grave cu care ne confruntăm. Esențial, în cazul nostru este depășirea impasului în care ne aflăm, găsirea tuturor resurselor necesare, pentru a evita „amnezia colectivă” a generațiilor viitoare, ținând cont de starea alarmantă în care a ajuns o parte a memoriei documentare.

“Romanian People’s Memory”, Food for the Bread Beetle (abstract)

This article presents a few aspects concerning the obscure periods that the Iasi archives have witnessed, with severe consequences upon the preservation of documents. It claims that the cellulosic support is a powerful food chain representing the nutritional base for different microorganisms (bacteria, actinomyces, yeasts, fungi) and some xylophagous insects. In this regard the essential characteristics of the insects from the Coleoptera class, Anobiidae family, are presented, and information regarding their attack against documents as well as the need to find curative methods of active preservation with efficient application parameters.